

МІСЯ ІНСТИТУТУ

11 квітня 2017 р. Науково-дослідний інститут пам'яткоохоронних досліджень було перейменовано на Український державний інститут культурної спадщини. В умовах сучасного стрімкого, динамічного й суперечливого розвитку установа, як і суспільство, змінюється, оновлюється, приймає виклики, шукає нові шляхи. Оцінка внеску Інституту у розвиток охорони культурної спадщини за 22 роки свого існування потребує певної відстані часу, об'єктивного виваженого аналізу й наукового узагальнення. Ця праця ще попереду.

Наразі Інститут увійшов у третє десятиліття своєї діяльності як базова установа Міністерства культури України у сфері охорони культурної спадщини. Державна політика у цій сфері є важливим чинником національної безпеки, а отже потребує кваліфікованого науково-методичного супроводу, від рівня організації якого залежить ефективна управлінська діяльність, дієва система прийняття рішень, а головне — визначення пріоритетів у проблематиці збереження спадщини в умовах серйозних соціальних та економічних викликів.

Специфіка культурної спадщини полягає в тому, що вона існує на межі матеріального й духовного, науки і мистецтва і є фізичним втіленням духовної сфери суспільства. Культурна спадщина є надзвичайно чутливою і вразливою, і після втручання руйнівних сил потрібно чимало часу для її відновлення. Відтак ставлення суспільства до своєї культурної спадщини є мірилом його духовної зрілості.

Вирішення проблем збереження нерухокої культурної спадщини вимагає проведення глибоких історико-містобудівних, історико-архітектурних, мистецтвознавчих, археологічних, історико-топографічних технологічних досліджень пам'яток, розроблення методології їхнього збереження, формування науково-теоретичної та нормативно-методичної бази.

До найважливіших завдань збереження культурної спадщини, які виконує Інститут і які повинні отримати пріоритет на державному рівні, слід віднести:

- широку просвітницьку діяльність у сфері охорони, збереження й популяризації культурної спадщини;
- створення Національної бази даних історико-культурної спадщини;
- формування й моніторинг Державного реєстру нерухокої культурної спадщини;
- вдосконалення методології державної охорони, вивчення, збереження і реставрації нерухокої культурної спадщини;
- науково-методичне забезпечення роботи історико-культурних заповідників, збереження об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, культурних ландшафтів;
- розроблення науково-проектної документації для історичних населених місць України, історико-культурних заповідників та історико-культурних заповідних територій;
- розроблення науково-реставраційної документації для нерухомих пам'яток;
- вдосконалення нормативно-методичної та правової бази у сфері охорони, дослідження, збереження і реставрації національної культурної спадщини.

Ці завдання визначили актуальні напрямки діяльності Інституту на найближчу перспективу. Відтак, перед Інститутом постало завдання розширення наукової, прикладної та культурно-просвітницької проблематики. За останній рік було проведено структурну реорганізацію Інституту: крім традиційних підрозділів з дослідження історичних населених місць, заповідників та заповідних територій з'явилися нові відділи — методичного забезпечення формування Державного реєстру нерухокої культурної спадщини, регіональних містобудівних досліджень, просвітницької роботи у сфері культурної спадщини, інформаційно-видавничий відділ, а також дві архітектурно-реставраційні майстерні.

Кожна держава, розробляючи перспективні програми збереження спадщини, повинна володіти вичерпною інформацією про неї. На жаль, в Україні, попри декларування в Законі про охорону культурної спадщини норми про створення Державного реєстру нерухомих пам'яток, реальна робота в напрямку створення реєстру як комплексної інформаційної бази даних практично не велась. Відтак у рамках формування такого реєстру доцільно створити систему локальних баз даних, які в подальшому інтегруються в єдину державну інформаційну структуру. У 2015 р. основну роботу Інституту було спрямовано на запускання таких локальних баз даних по різних групах об'єктів, починаючи від об'єктів всесвітньої

спадщини ЮНЕСКО, історико-культурних заповідників, історичних населених місць і закінчуючи окремими пам'ятками.

Не менш важливою проблемою є відсутність єдиної державної нормативно-методичної бази у сфері охорони культурної спадщини. Інститутом опрацьовано пілотну Концепцію та структуру нормативно-методичної бази охорони та збереження нерухомої культурної спадщини, яка передбачає створення комплексної системи нормативів щодо регулювання усіх аспектів діяльності: виявлення об'єкта, його дослідження, державної реєстрації, проектування реставрації (регенерації) та виконання будівельних робіт, утримання і використання об'єкта, а також державного регулювання й контролю цієї діяльності.

За останні два роки Інститутом також було проведено аналіз стану об'єктів, внесених до Списку всесвітньої спадщини та Попереднього списку всесвітньої спадщини, виконано інформаційно-аналітичні та статистичні дослідження щодо історико-культурних заповідників, опрацьовано методiku розроблення планів управління об'єктами Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, визначено методичні підходи до типологізації фортифікаційної архітектури та розроблено структуру наукової бази даних щодо об'єктів фортифікаційної спадщини, здійснено моніторинг і статистику розробок історико-архітектурних опорних планів історичних населених місць України, опрацьовано рекомендації щодо внесення змін до нормативно-правових актів у сфері охорони культурної спадщини. В частині вдосконалення державного обліку об'єктів культурної спадщини було розроблено пропозиції щодо оновлення облікової документації на об'єкти.

Підготовлено до видання перший том праці «Історико-культурні заповідники Міністерства культури України». Нині готується її другий том, а також низка інших видань.

Упродовж 2015–2017 рр. було розроблено історико-архітектурний опорний план, межі та режими використання історичних ареалів і проект зон охорони Києва. Ця робота, з точки зору масштабу проведеного дослідження та опрацювання його методологічних засад, стала одною з найважливіших розробок Інституту. Список розробок історико-архітектурних опорних планів історичних міст України лише за останній рік Інститут поповнив Луцьком, Кам'янцем-Подільським, Баром, Виноградом, Коропом, Волочиськом.

Серед напрямків роботи Інституту помітне місце займають Плани організації історико-культурних заповідників. Інститутом розроблено такі плани для Національного історико-архітектурного заповідника «Хотинська фортеця» та Державного історико-культурного заповідника «Поле Полтавської битви».

З 2016 р. Інститут започаткував новий напрям діяльності — розроблення проектів реставрації пам'яток архітектури, серед яких Херсонський обласний художній музей ім. О. Шовкуненка, Торгові ряди в Оріхові Запорізької області, дерев'яна церква в с. Маткові Турківського р-ну Львівської області (перебуває в Списку об'єктів світової спадщини), житловий будинок по вул. Ярославів Вал, 36 у Києві, Національний театр опери і балету в Києві.

У 2017 р. Інститут взяв участь у розробленні Плану управління об'єктами світової спадщини ЮНЕСКО — «Собор св. Софії з прилеглими монастирськими будівлями, Києво-Печерська лавра».

У грудні 2015 року Інститутом було проведено конференцію, присвячену 20-річчю створення, на якій було оприлюднено ініціативу колективу щодо розширення спектру діяльності й перейменування установи на Інститут культурної спадщини, одноставно підтриману учасниками конференції. Її було реалізовано в рішенні Міністерства культури України у квітні 2017 року.

Безперечно, шлях оновленого Інституту не буде легким. Саме через це сьогодні як ніколи Інституту потрібна підтримка Міністерства культури України. Водночас нині як ніколи є важливою подвижницька місія Інституту, який на сьогодні в системі Міністерства залишився єдиною науково-методичною і науково-проектною установою сфери охорони нерухомої культурної спадщини.

Обмін духовними цінностями, до яких належать знання про культурну спадщину, вміння діагностувати її проблеми та мистецтво їх вирішувати — таким є професійне завдання пам'яткоохоронців. У цьому обміні важливу роль відіграють спеціалізовані наукові видання, які транслюють і поширюють знання, досвід і досягнення окремих фахівців, переводячи їх у культурну норму. З позиції нових відкриттів розкриваються нові бачення, нові змісти, постають нові завдання.

Науковий щорічник «Культурна спадщина» відкриває нову серію видань Інституту. Його мета — оприлюднювати результати наукових досліджень, поширювати досвід, вести полеміки з проблемних питань. Продовжуючи серію збірників «Праці інституту пам'яткоохоронних досліджень», що виходили друком у 2005–2014 рр., щорічник буде виходити з подвійною нумерацією.

Основну частину матеріалів цього випуску становлять статті учасників конференції 2015 року, які відображають широкий спектр обговорюваних на ній проблем. У подальшому збірник буде присвячуватися різним аспектам вивчення і популяризації культурної спадщини.

Започатковуючи нове видання «Культурна спадщина», Інститут розширює тематику, запрошуючи до публікації у збірнику науковців, які працюють у сфері дослідження, охорони і збереження культурної спадщини.

*Директор Інституту, кандидат архітектури, доцент
Ольга П. Пламеницька*